

AYNUR BƏDƏLOVA
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji
ADPU
Üzeyir Hacıbəyli 63

LEV TOLSTOY NƏSRİNDƏ PSIXOLOGİZM

Xülasə

Məqalə Lev Tolstoy yaradıcılığı və yazıçının yaradıcılığında psixologizm və psixoloji analiz məsələlərini araşdırır. L. Tolstoyun əsərləri dünya ədəbiyyatında ən çox oxunan, dünyanı dərk etməyə çalışan, insanın daxili aləmini aşkarlamağa yönəlmiş qiymətli əsərlərdir. L. Tolstoyun vasitəsilə insan dünyanı, şəxsiyyəti və həyatı dərk edir. Müxtəlif situasiyaların insan həyatına təsirini, insanın daxili aləmində yaratdığı dəyişiklikləri görür. Yazıçının əsas yaradıcılıq metodu psixologizmdir. Tənqidçi və yazarlar Tolstoyun şəxsiyyəti psixoloji analiz üsullarının orijinallığını xüsusilə qeyd edirlər. Yazıçının personajı psixoloji təsvir etməsi oxucunu heyran etməyi bacarmışdır. Tolstoy qəhrəmanlarının dərin psixoloji analizini vermiş, xarakterlərinin hadisələrin gedişindən asılı olaraq dəyişməsinə göstərməyi bacarmışdır. Yazıçının qəhrəmanları daxilən mürəkkəb və çoxşaxəli proseslərdən keçir. Oxucu qəhrəmanların mənəvi cəhətdən böyüməsini, mühit və cəmiyyətdə baş verənlərin təsirindən dəyişməsinin şahidi olur. Tolstoy psixologizminin unikallığı qəhrəmanların daxili aləminin davranış və hərəkətlərini idarə etməyi bacarmadığı vəziyyətlərdə üzə çıxmasıdır. Yazıçı qəhrəmanların daxili aləmini, hiss və həyəcanlarını nümayiş etdirməklə şəxsiyyətə qarşı olan şəxsi fikirlərini ifadə etmiş və şəxsiyyətin necə olmaq gərəkdiyini göstərməyə çalışmışdır. Tolstoyun qəhrəmanları mürəkkəb və davamlı axtarışdadırlar. Onlar nəinki ətrafla həm də öz daxili aləmləri ilə mübarizə aparırlar. Beləliklə, Tolstoy insanın ruhən formalaşması prosesini göstərmiş olur. Məqalədə Tolstoy psixologizmi haqqında Çernişevskinin fikri diqqətəlayiq hesab edilmişdir. O, Tolstoy psixologizmini “dialektikanın ruhu” adlandırmışdır. Tolstoyun ilkin əsərlərini dərinləndirən analiz edən Çernişevski yazıçının yaradıcılığında bir çox məsələlərə toxunmuş, bu barədə onun maraqlı müşahidələri, nəzəri ümumiləşdirmələri vardır. Hər yeni gələn nəsil onun yaradıcılığında yeni cəhətlər ortaya çıxarır, və çap olunan və ərsəyə gələn yazılarda yeni gizli məqamlar aşkarlayır. Məqalədə yazıçının “Uşaqlıq”, “Yeniyyətlik”, “Gənclik”, “Anna Karenina” və “Dirilmə” povest və romanlarında psixologizm və onun təzahür üsulları araşdırılmışdır. Yazıçının obrazları ayrılıqda təhlil edilərək, onların daxili aləminin açılmasının müxtəlif yolları ortaya çıxmışdır. Nəticədə yazıçının sənətkarlığı və oxucunu inandırmaq bacarığı, psixologizmi ifadə etməkdə unikal üsullardan istifadə etmək ustalığı diqqətəlayiq görülmüş və yüksək qiymətləndirilmişdir.

Açar sözlər: psixologizm, yazıçı, qəhrəman, sənətkarlıq

Bildiyimiz kimi Tolstoy dünya ədəbiyyatına yüzrlərlə müxtəlif xarakterli gözəl personajlar daxil etmiş nadir sənətkarlardandır. (4, s. 11, 39, 335) Dünya ədəbiyyatşünaslıq sahəsində L.Tolstoy qədər diqqət cəlb edən yazıçılar çox deyildir.

L.Tolstoy əsərlərində yüzrlərlə rus cəmiyyətinə xas xarakteristikaya malik obrazları canlandırmağa müvəffəq olmuş dahi yazıçıdır. Tolstoyun qəhrəmanlarının özü-nəməxsus xarakterləri, fərdi düşüncələri, mühit və cəmiyyətin təsiri ilə dəyişmiş yeni fikirləri hər zaman ədəbiyyatşünaslıq sahəsində diqqət mərkəzində olmuş, müxtəlif yönərlərdən tədqiqatə cəlb olunmuşdur. Yazıçının yaradıcılığını yüksək qiymətləndirmiş ədəbiyyatşünaslardan N. Çernişevski, B. Xrapçenko, K. Lomunov, V. Paliyevskiy, D. S.Merejkovskiy, V.Xalizev, E. Babayev və b. adını çəkmək olar. Bu və digər ədəbiyyatşünasları Tolstoy təkcə dahi adamın düşüncələrinin rəngarəngliyi və genişliyi ilə deyil, həm də qeyri-adi parlaq şəxsiyyət kimi təsirləndirmişdi. Lakin demək olmaz ki, Tolstoy haqqında hər şey deyilmiş və onun yaradıcılığı istənilən səviyyədə tədqiq edilmişdir. Yazıçının yaradıcılığı haqqında nə qədər araşdırılsa belə yenə danışılacaq məsələlər çoxdur. Çünki Tolstoy tükənməzdir. Hər yeni gələn nəsil onun yaradıcılığında yeni cəhətlər ortaya çıxarır və çap olunan və ərsəyə gələn yazılarda yeni gizli məqamlar aşkarlanır. Tənqidçi və yazarlar Tolstoyun şəxsiyyəti psixoloji analiz üsullarının orijinallığını xüsusilə qeyd edirlər. Yazıçının personajı psixoloji təsvir etməsi oxucunu heyran etməyi bacarmışdır. Tolstoy qəhrəmanlarının dərin psixoloji analizini vermiş, xarakterlərinin hadisələrin gedişindən asılı olaraq dəyişməsi-ni göstərməyi bacarmışdır. Yazıçının qəhrəmanları daxilən mürəkkəb və çoxşaxəli proseslərdən keçir. Oxucu qəhrəmanların mənəvi cəhətdən böyüməsini, mühit və cəmiyyətdə baş verənlərin təsirindən dəyişməsinin şahidi olur. Tolstoy psixologizminin unikalılığı qəhrəmanların daxili aləminin davranış və hərəkətlərini idarə etməyi bacarmadığı vəziyyətlərdə üzə çıxmasıdır. Nataşa Rostova, Anna Karenina obrazlarını bu baxımdan nümunə gətirə bilərik.

Qəhrəmanların daxili aləmini, hiss və həyəcanlarını nümayiş etdirməklə Tolstoy şəxsiyyətə qarşı olan şəxsi fikirlərini ifadə etmiş və şəxsiyyətin necə olmaq gərəkdiyini göstərməyə çalışmışdır. Tolstoyun qəhrəmanları mürəkkəb və davamlı axtarışdadırlar. Onlar nəinki ətrafla həm də öz daxili aləmləri ilə mübarizə aparırlar. Beləliklə, Tolstoy insanın ruhən formalaşması prosesini göstərmiş olur. Bu cəhətdən Çernişevskinin fikri diqqətəlayiqdir. O, Tolstoy psixologizmini “dialektikanın ruhu” adlandırmışdır. Tolstoy insan ruhunun dərinliyini, sonsuzluğunu, insanın xarakterindəki ikiliyi yaxşı və pisin, sevgi və kədər bir-birilə mübarizə aparmasını bədii şəkildə ifadə etməyi bacarmışdır. Tolstoy psixologizminin əsas xüsusiyyətlərindən biri eyni qəhrəmanı iki fərqli obraz kimi ifadə etməyi bacarmaq ustalığıdır. Yazıçının “Uşaqlıq”, “Yeniyyətlik”, “Gənclik” adlı avtobiografik trilogiyasında da əsərin iki qəhrəmanı vardır. Bir Nikolenka İrtənyev, digəri isə öz uşaqlığını, gəncliyini və yeniyyətlik həyatını xatırlayan yetkin Nikolay. Uşağın və yetkin insanın fikirlərini müqayisə müstəvisində vermək sanki Tolstoy üçün hər zaman maraqlı olmuşdur.

Şəxsin formalaşması prosesi mühit və cəmiyyət kontekstində baş verir. Tolstoy qəhrəmanları da mühitdə formalaşmış, cəmiyyət içərisində inkişaf etmişlər.

Yazıçı qəhrəmanının (Nikolay) uşaqlıq dövründən başlayaraq həyatını təsvir edir. Mühit və cəmiyyət kontekstində insanın bir şəxs kimi formalaşmasını göstərir. Başqalarına qarşı olan hissləri və münasibəti Nikolenkanın həyatında önəmli yer tuturdu. Katenkaya qarşı olan mehriban münasibəti, Moskvada olarkən Soneçka Valaxinaya qarşı uşaqlıq sevgisi ilə bağlı hissələri o, xüsusi bir maraqla danışdı. O, yeni uşaqlarla tanış olmağı xoşlayırdı, İvinlər onlara qonaq gələrkən çox sevinirdi. Nikolenka İrtenyev mehriban, özünəməxsus bir uşaq idi. O, erkən yaşlardan yalanı doğrudan ayırd etməyi bilir və yalan danışmağı xoşlamırdı. Nənəsinin ad günündə yazdığı şeiri ucadan oxuyarkən həyəcanlanması onun həssas bir uşaq olduğunu ifadə edirdi. Tolstoy qəhrəmanının xarakterindəki bütün incəlikləri ustalıqla nümayiş etdirmiş və hadisələrin onun həyatına hansı şəkildə təsir göstərməsini təsvir etmişdir.

Nikolay uşaqlıqdan ardıcıl olaraq psixoloji sarsıntılar keçirməkdədir. Əvvəl anasının ölümü ilə ailə birlikləri pozulur, daha sonra jeromenin tərbiyəsinə keçir, dəcəl uşaq olduğundan dəfələrlə cəzalandırılması onun uşaqlıq xatirələrinə həkk olunur, nənəsi ölür və özü ilə böyük mənəvi gücünü aparır, atası isə yenidən evlənərkən elə bir qadınla ailə həyatı qurur ki, qadının hətta gülüşü belə hər zaman dəyişməzdir. Beləliklə, əvvəlki ailə xoşbəxtliyini geri qaytarmaq heç cür mümkün olmur. Mühitdə baş verənlər təkcə onun həyatını deyil, daxili aləmini, cəmiyyətə yanaşmasını, həyat haqqında düşüncələrini dəyişir.

Və yaxud “Anna Karenina” romanına nəzər salaq. Annanın arzularında, fikirlərində dolaşan həyəcanının ifadəsində xarakterindəki ikiləşməni görürük. Bir tərəfdən həyalı qadın, ərinə sadıq, gözəl ana kimi artıq özünü ifadə etmiş Anna, digər tərəfdən isə özündən uzaqlaşdırmağa çalışdığı çılgın, gənc, sevgi və həyəcan dolu Anna bir-birinə qarşı ziddiyyət təşkil etməklə bir ruhun içərisinə sığmışdır. Balda Kitinin gözləri ilə yazıçı Annanı oxucunun gözləri önünə çıxarır. Kiti gözəlliyinə heyran olduğu Annanın olduqca gözəl və cazibədar olduğunu inkar etmir, amma bu gözəlliğin içərisində nə isə daha qəddar, yad, şeytani bir şey olduğunu hiss edir və bu Kitini dəhşətə gətirir. Romanda Annanı qınayan kübar mühit də görürük. Anna həmin mühitdən uzaq durmağa məcbur olur. Mühit və cəmiyyətin qınağı Annanın əzabını daha da artırır. Artıq onun danışacaq, dərdini söyləyə biləcək bir adamı da qalmır. Anna bu mühitdə yaşaya bilməzdi, onun ölümü labüd idi.

İnsanın daxili aləminin açılması, hiss və həyəcanının ifadəsi təbiət mühitilə qarşılıqlı əlaqədə baş verir. Təbiət mühitinin insan psixologiyasına olduqca böyük təsiri vardır. Tolstoy psixologizminin əsas xüsusiyyətlərindən biri də qəhrəmanlarının daxili aləmini təbiət mühiti ilə qarşılıqlı təsirdə verməsidir.

Anna Karenina romanından bir parçaya nəzər yetirək “Külək sanki qarşısındakı müqaviməti qıraraq vaqonların üstündən qarı sovurub yerə tökdü, qopmuş bir dəmir təbəqəsini haraya isə çırpıb danqıldıtdı və qabaqda parovoz fiti ağlar və tutqun bir səslə fəğan etdi. Çovğunun bütün dəhşəti Annaya indi daha gözəl görünürdü. Vrons-

ki onun ürəyi ilə arzuladığı, lakin ağılı ilə qorxdığı bir şeyi demişdi”.(1, səh.139)Yazıçı bu hissədə gözəl bir qış gününü təsvir edir. Bu təsvirin qəhrəmanında doğurduğu hissləri, dəhşətli çovğunun Annanın daxilindəki sevinc və həyəcana qarışaraq ona tamamilə əks, gözəl təsir bağışladığını sənətkarlıqla nümayiş etdirmişdir.Tolstoy qəhrəmanlarının daxili aləmini psixoloji təsvir predmetinə çevirmiş və sənətkarlıqla nümayiş etdirmişdir.Vronski də məhz belə qəhrəmanlardandır. O, varlı və yaraşıqlı qrafdır. Onun üçün səmimi hisslər, ailə qayğıları, sevgi və sədaqət köhnə və geridə qalmış mənəvi dəyərlər idi. Tolstoy qəhrəmanının bu xüsusiyyətlərini Kiti Şerbatskiylə olan münasibətlərində üzə çıxarır. Vronski öz nüfuzunu artırmaq üçün, zövq almaq üçün ciddi fikiri olmadan Kitiyə yaxınlaşır və onun hissləri ilə oynayır. Anna ilə təsadüfən görüşdükdən sonra ona olan məhəbbətin təsiri altında Vronski dəyişir. Ona da güclü sevgi, səmimiyyət və mərhəmət hissi baş qaldırır.Vronskinin Anna ilə ilk tanışlığı, Peterburqa Annanın dalınca getməsi və tədricən hisslərinin əsl sevgiyə çevrilməsini Tolstoy sənətkarlıqla nümayiş etdirmişdir. Yazıçı Vronski və Annanın ilk tanışlıqları zamanı dəmiroyol işçisinin faciəvi ölümü, Sankt Peterburqa gedişləri zamanı dəhşətli çovğun, qar fırtınası hisslərini romana daxil etməklə sanki əsərin faciəvi sonluğunu gətirirdi. Xarakterindəki tamlığa, cəsarət və möhkəmliyə baxmayaraq Vronski Annanı başa düşə bilmir. Annaya qarşı güclü sevgi, mərhəmət və diqqət göstərmiş olsa da onun iztirab və əzablarını anlaya bilmir və bu da onların münasibətlərində soyuqluq əmələ gətirir, onlar tez-tez mübahisə edirlər və nəticədə Anna özünü öldürür. Annanın ölümü Vronskini məhv edir. O, mənəvi cəhətdən böyük sarsıntı keçirir, tanınmaz hala gəlir. Qəhrəmanın psixoloji yaşantılarını oxucu da obrazla birlikdə yaşayır.

“Dirilmə” romanı Tolstoyun sonuncu romanıdır. Roman Katyuşa Maslovanın həyat taleyi və Nexlyudovun roman boyunca peşmançılıqdan doğan ruhi əziyyətləri ilə bağlıdır. Yazıçı psixologizmi romanda hər səhifədə, hər sətirdə ifadə edilir. 16 yaşlı qızıcığazın saf qəlbi, gözəl duyğuları, təmiz həyatı məhv edilir. İnsan həyatının hadisələrdən və vəziyyətlərdən asılı olaraq məhv olub getməsi sarsıntısını oxucu da yaşayır. İlk baxışdan Maslova daxili dünyası boş, özünü ifadə etməyi bacarmayan, zəif qadın təsiri bağışlamış olsa da əksinə o, həyatın hər üzünü görmüş, çox şey yaşamış güclü bir qadındır. Katyuşanın daxili aləmi, keçirdiyi hiss-həyəcanı dialoqlarla, monoloqlarla ifadə edilmir, fərqli bir formada yazıçı dilindən danışılır.

Maslovanı məhv edən ilk öncə Nexlyudovdursa sonra isə ətraf mühit və cəmiyyətdir. Mühit və cəmiyyətin yanaşmasından şəxsiyyətin mənəvi aləminin dəyişməsi, getdikcə əzilərək məhv olan daxili dünyası, şəxsiyyətə yanaşması məsələləri Maslovanın simasında romanda aydın göstərilmişdir. Tolstoy psixologizminin xüsusiyyətlərindən biri də məhv olmuş insanın yenidən həyata dönüşünü əks etdirməkdir. Cəmiyyətin haqsız quruluş və qanunlarının qurbanına çevrilən Maslova törətmədiyi bir cinayətə görə məhbus həyatı yaşayır. Lakin Maslova düşdüyü mühitdə tanış olduğu yeni insanlardan çox şey öyrənir, daxilən yenidən formalaşır, artıq keçmiş pozğun həyatından tamamilə uzaqlaşır, sevməyi, sevilməyi, xoşbəxt olmağı öyrənir. Roma-

nın bütün mahiyyəti cəmiyyətin haqsız quruluşuna qarşı yönəlmiş olsa da Tolstoy burada insan taleyindən və müxtəlif psixoloji vəziyyətlərdə qəhrəmanının keçirdiyi hiss və həyəcanlardan, ruhi vəziyyətlərdən və mühitin insan taleyində oynadığı roldan danışmışdır. Maslova gəncliyində mühit və cəmiyyət tərəfindən xoş rəftar, qayğı və diqqət görmüş olsaydı taleyi tamam başqa cür ola bilərdi. Amma Tolstoyun sənətkarlığından irəli gəlir ki, o, romanda mühitin təsirindən dəyişmiş qəhrəmanın taleyinin, psixoloji vəziyyətinin mühit kontekstində yenidən formalaşmasını göstərmişdir. Maslova romanın sonunda xoşbəxt, azad bir qəhrəman kimi oxucu yaddaşına həkk olunur. Yazıçı təhkiyəsindən oxucu qəhrəmanının mənəvi dirçəlişini, hiss və həyəcanının, sevinc və xoşbəxtliyinin qəlbində hansı şəkildə ifadə edilməsini hiss edir.

Nexlyudov da cəmiyyətin yetişdirdiyi, mühitin tərbiyəsini görmüş və götürmüş gənc zabitdir. Maslovaya qarşı etdiyi qəddarlığı qızçıqazın həyatını məhv edir. Roman boyunca biz Nexlyudovun keçirdiyi peşmançılıq hissini, daxilən çəkdiyi əzabı, günahını təmizləməyə çalışmasının şahidi olur. O, Maslovayla birlikdə bir çox məhbuslara kömək edir, onların məhbus həyatlarını yüngülləşdirir, Maslovanın siyasi məhbuslarla bir yerə salınmasına nail olur. Maslovanı məhv edən Nexlyudov onun yenidən həyata qayıtmasına, mənəvi dirçəlişinə, daxilən dəyişməsinə kömək edir. Romanın sonunda Nexlyudovun mənəvi iztirablardan qurtuluşunu, həyata baxışının dəyişdiyini görürük. O artıq həyatın insana zövq almaq üçün deyil, sevinc üçün yaşamağa görə deyil daha böyük nailiyyətlər əldə etmək üçün, insanlara kömək etmək, faydalı olmaq üçün verildiyini dərk edir. Bundan sonra yeni və tamamilə fərqli bir həyatın onu gözlədiyinə inanır. Tolstoy qəhrəmanının keçirdiyi daxili hiss və həyəcanı, gələcəklə bağlı ümidlərini ustalıqla nümayiş etdirir. “Bu gecədən etibarən Nexlyudov üçün tamamilə yeni bir həyat başladı, ona görə yox ki, o yeni həyat şəraitinə qədəm qoyurdu, ona görə ki, bu andan etibarən başına gələnlərin hamısı onun üçün əvvəllər olduğundan tamamilə başqa bir məna kəsb edirdi. Onun həyatındakı bu yeni dövrün nə ilə qurtaracağını gələcək göstərəcək.” (2, s. 294)

L.Tolstoyun öz dəsti xətti, psixologizmi təzahür etmək üsulu vardır. Yazıcının sənətkarlığı oxucunu inandırmağı bacarmasıdır. Bədii əsəri oxuyarkən oxucu personajın hiss və həyəcanını, qorxusunu, kədər və sevincini duyur, daxili dünyasına nüfuz edir. Personajın daxili aləmi isə psixoloji təsvir müstəvisində yazıcının təxəyyülündən asılı olaraq istənilən şəkildə özünü ifadə edə bilər.

Ədəbiyyatlar

1. L. N. Tolstoy. Anna Karenina. 8-ci cild Bakı: Yazıçı nəşriyyatı, 1980
2. L. N. Tolstoy. Dirilmə. 13-cü cild Bakı: Yazıçı nəşriyyatı, 1983.
3. L. N. Tolstoy. Seçilmiş əsərləri. Bakı: Öndər nəşriyyatı. 2004
4. <http://osutivremeni.ru/chernyshevskij-o-dialektike-dushi-tolstogo/>
5. В мире Толстого. Сборник статей. Москва: Советский писатель, 1978

Бадалова Айнур

Психологизм в прозе Льва Толстого

Резюме

В статье рассматриваются вопросы психологизма и психологического анализа в творчестве Льва Толстого. Произведения Л. Толстого являются наиболее читаемыми в мировой литературе. В них автор стремится понять мир и раскрыть внутренний мир человека. С помощью Толстого человек воспринимает мир, личность и жизнь, а также влияние различных ситуаций на жизнь человека, изменение его внутреннего мира. Основным творческим методом писателя является психологизм. Критики и писатели особенно подчеркивают оригинальность методов психологического анализа Толстого. Психологическое описание персонажа завораживает читателя. Толстой дал глубокий психологический анализ героев и смог показать, как меняются характеры в зависимости от хода событий. Герои писателя проходят через сложные и многогранные процессы. Читатель становится свидетелем духовного роста героев и их перемен под влиянием окружающей среды и общества. Уникальность психологизма Толстого в том, что внутренний мир героев проявляются в ситуациях, когда они перестают контролировать своё поведение. Писатель, описывая внутренний мир и чувства героев, выражает свои личные мысли и отношение к личности и пытается показать, какой она должна быть. Герои Толстого в сложном и бесконечном поиске. Они борются не только с окружающей средой, но и со своими внутренними мирами. Таким образом, Толстой показывает процесс духовного становления человека. В научной литературе заслуживает внимания подход Чернышевского к психологизму Толстого. Он назвал психологизм Толстого «диалектикой души». Глубоко анализируя ранние произведения Толстого, Чернышевский затрагивает многие вопросы в творчестве писателя, высказывает интересные наблюдения и теоретические обобщения по этому вопросу. Каждое новое поколение критиков и литературоведов раскрывает новые аспекты в творчестве писателя. В статьях и монографиях раскрываются новые, скрытые моменты. В нашей статье были исследованы повести и романы Л.Толстого «Детство», «Юность», «Отрочество», «Анна Каренина» и «Воскресение» с точки зрения использования психологизма. Были проанализированы образы писателя и указаны разные пути раскрытия внутреннего мира героев.

Ключевое слова: психологизм, писатель, герой, ремесло

Badalova Aynur

Psychologism in Lev Tolstoy's prose

Summary:

The article discusses the issues of psychologism and psychological analysis in the creativity

Lev Tolstoy. The creative works of L. Tolstoy are the most readable and valuable in world literature, which seek to understand the world and reveal the inner world of man. With the Tolstoy's help a person perceives the world, personality and life, as well as the influence of various situations on a person's life, crushing of his inner world. The leading writer's method in his creativity is psychologism. Critics and writers especially emphasize the originality of the methods psychological's analysis of Tolstoy. The psychological description of the character fascinates the reader. Tolstoy gave a deep psychological analysis of the characters and was able to show how the characters change depending on the course of events. The writer's heroes go through complex and multifaceted processes. The reader witnesses the spiritual growth of heroes and their changes under the influence of the environment and society. The uniqueness of Tolstoy's psychologism lies in the fact that the inner world of heroes is manifested in situations when they cease to control their behavior. The writer describing the inner world and the feelings of the heroes, expresses his personal thoughts and attitude towards the personality and tries to show what it should be like. Tolstoy's heroes in a complex and endless search. They fight not only with the environment, but also with their inner worlds. In the scientific literature deserves attention Chernyshevsky's thoughts about Tolstoy's psychologism. He called Tolstoy's psychologism "the dialectic of the soul." Deeply analyzing the early Tolstoy's creative works, Chernyshevsky addresses many issues in the writer's creativity and he has interesting observations and theoretical generalizations on this issue. Each new generation reveals new aspects about the writer's creativity and published, emerging articles reveal new, hidden points. The article was investigated the ways of Tolstoy's psychologism, in the author's stories and novels "Childhood" "Youth" "Adolescence", "Anna Karenina" and "Resurrection". The writer's characters were analyzed separately and various ways were discovered to reveal the inner world of the heroes.

Key words: psychologism, writer, hero, craft

Redaksiyaya daxil olma tarixi: 20.08.2019

Çapa qəbul olunma tarixi: 01.11.2019

Filologiya elmləri doktoru, professor Fikrət Rzayev tərəfindən çapa tövsiyə olunmuşdur